

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
LATVIJAS VĒSTURES
INSTITŪTS

79.

Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference

SEKCIJA

“Indivīds un vara Baltijas
kultūrtelpā”

Tēžu krājums

SESSION

“The Individual and State
Power in the Baltics”

Abstracts

2021. gada 26. februāris

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

Anotācija

Krājumā apkopotas 2021. gada 26. februārī Latvijas Universitātes 79. Starptautiskās zinātniskās konferences ietvaros LU Latvijas vēstures institūta organizētās sekcijas “Indivīds un vara Baltijas kultūrtelpā” nolasīto referātu tēzes. Tajās aplūkota indivīda un varas mijiedarbība sociologu un vēsturnieku skatījumā visai plašā laika diapazonā – no 13. gs. līdz 20. gs. Tēzēs ietvertās atziņas balstītas padziļinātās rakstīto avotu studijās, ietver jaunākās zinātniskās atziņas pētāmajā problemātikā un reflektē par atsevišķu faktu interpretāciju plašsaziņas līdzekļos.

Konferencē nolasīti 10 referāti, autori – LU LVI un LU FSI vadošie pētnieki un pētnieki.

Summary

This volume contains the abstracts of the session “The Individual and State Power in the Baltics”, held on 26 February 2021 within the frame of the 79th International Scientific Conference of the University of Latvia by the Institute of Latvian History, University of Latvia. It examines the interaction between the individual and power in the period from the 13th to the 20th century, as viewed by sociologists and historians. The results presented in the abstracts are based on in-depth studies of written sources, incorporating the latest scientific findings relating to the research topics and reflecting on the interpretation of particular facts in the media.

The authors of the 10 reports read at the conference are senior researchers and researchers from the Institute of Latvian History, University of Latvia, and the Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia.

Sekcijas rīcības komiteja / Session Organizing Committee: Kristīne Beķere, Ilze Boldāne-Zeļenkova, Gvido Straube, Guntis Zemītis

Krājuma sastādītāja / Volume compiled by: Ilze Boldāne-Zeļenkova

Angļu valodas redaktors / English language editor: Valdis Bērziņš

Tehniskā redaktore / Technical editor: Elita Egle

© Tēžu autori, 2021
© Latvijas Universitāte, 2021

SATURS

Gvido Straube, Guntis Zemītis	Priekšvārds	4
	Preface	5
Dagmāra Beitnere-Le Galla	Indivīds un vara sociālā rakstura kontekstā	6
	The individual and power in the context of social character	7
Guntis Zemītis	Indivīds un vara Austrumbaltijā 13. gs.: Zemgales piemērs	8
	The individual and power in the Eastern Baltic in the 13th century: The example of Zemgale	9
Gvido Straube	Skolotāja kā mediatora starp varu un sabiedrību evolūcija 17.–18. gs. Vidzemē	10
	The evolution of the teacher as mediator between the authorities and society in Vidzeme in the 17th–18th century	11
Anita Čerpinska	Indivīda un varas attiecību izpēte un interpretācija: Jāņa Šteinhauera piemērs	12
	Study and interpretation of the relationship between the individual and power: The example of Jānis Šteinhauers	13
Līga Lapa	Rusifikācijas problēmas Latvijā 1905. gada revolūcijas kontekstā	14
	Problems of Russification in Latvia in the context of the Revolution of 1905	15
Uldis Krēslis	Politiskais populisms, politiskā atbildība un politiskās varas izvēles: Latvijas pieredze 1920. gadu sākumā	16
	Political populism, political responsibility and choice of political authority: The experience of Latvia in the early 1920s	17
Edvīns Evarts	Latvijas vēstures hronoloģijas veidošana – izaicinājumi un risinājumi: 1930.–1939. gada hronoloģijas piemērs	18
	Developing the chronology of Latvian history – challenges and solutions: The example of the chronology of 1930–1939	19
Uldis Neiburgs	Indivīds un okupācijas vara: Leitnants Roberts Rubenis starp kolaborāciju un pretestību (1940–1944)	20
	The individual and the occupation authorities: Lieutenant Roberts Rubenis between collaboration and resistance (1940–1944)	21
Dzintars Ērglis	Kolkas ciems un tā pareizticīgo draudze Otrā pasaules kara laikā	22
	Kolka village and its Orthodox church during the Second World War..	23
Daina Bleiere	Diskotēku pirmā desmitgade Latvijā (1974–1984): vara un jaunatnes politika	24
	The first decade of the disco in Latvia (1974–1984): The authorities and youth politics	25
Programma / Programme	26

PRIEKŠVārds

Dr. hist. Gvido STRAUBE

LU Latvijas vēstures institūta direktors

Dr. hist. Guntis ZEMĪTIS

LU Latvijas vēstures institūta vadošais pētnieks

Indivīda un varas attiecības Baltijas reģionā mainījušās vairākkārtīgi. Šis jautājums saglabājis aktualitāti arī mūsdienās. To sevišķi aktualizējusi Covid-19 vīrusa izplatība un ar to saistītie ierobežojumi. Cik tālu vara var ierobežot indivīdu? Kāda ir vēsturiskā pieredze? LU 79. starptautiskās zinātniskās konferences LU Latvijas vēstures institūta (turpmāk – LU LVI) organizētajā sekcijā “Indivīds un vara Baltijas reģionā” referenti meklēja atbildes uz šiem un citiem jautājumiem un piedāvāja savas interpretācijas.

Konferencē nolasītajos referātos aplūkota indivīda un varas mijiedarbība sociologu un vēsturnieku skatījumā visai plašā laika diapazonā – no 13. gs. līdz 20. gs. Tēzēs ietvertās atziņas ir balstītas padziļinātās rakstīto avotu studijās, ietver jaunākās zinātniskās atziņas pētāmajā problemātikā un reflektē par atsevišķu faktu interpretāciju mūsdienu publiskajā telpā.

Latvijas 20. gs. vēsturē krīžu brīžos vadībā izvirzījušās personības socioloģijas teoriju par sociālajiem raksturiem kontekstā vērtē LU FSI vadošā pētniece Dagmāra Beitnere-Le Galla, vienlaikus sniedzot teorētisko ietvaru turpmākajiem sekcijas ziņojumiem. LU LVI vadošais pētnieks Guntis Zemītis aktualizē diskusiju par vadoņa varas statusu Austrumbaltijā, kas, neraugoties uz plašajiem pētījumiem, nav devusi pārliecinošas atbildes uz jautājumu par vadoņu varas raksturu un apjomu. Varas kontrole pār sabiedrības izglītību, izglītības sistēma (struktūra, mācību saturs) kā varas stiprināšanas instruments un skolotājs kā vidutājs starp varu un sabiedrību Vidzemē 17. un 18. gs. ir tēmas, ko skar LU LVI direktors Gvido Straube. 18. gs. Rīgas uzņēmēja Jāņa Šteinhauera cīņa ar Rīgas Rāti rosinājusi LU LVI pētnieci Anitu Čerpinsku, izmantojot šo piemēru, analizēt, cik lielā mērā ir iespējams izpētīt indivīda un varas attiecības 18. gadsimta Rīgā un kā rodas vēsturisku faktu interpretācijas mūsdienu publiskajā telpā? Baltijas sabiedrības reakciju uz Krievijas impērijas rusifikācijas politiku, kas būtiski ietekmēja tās īstenošanu, analizē LU LVI pētnieka p.i. Līga Lapa. LU LVI pētnieks Uldis Krēsliņš pievēršas politiskā populisma un politiskās atbildības tēmai Latvijas 1920. gadu pirmās puses kontekstā, uzsverot likumu nepieciešamību, kas skaidri formulētu robežlīniju sabiedrības un varas mijiedarbībā. LU LVI pētnieks Edvīns Evarts dalās savā pieredzē un pārdomās, kas radušās strādājot pie Latvijas vēstures hronoloģijas veidošanas. Personība un nacistiskā okupācijas vara kolaborācijas un pretestības izvēļu ietvarā ir LU LVI pētnieka Ulda Neiburga uzmanības lokā, līdzīga problemātika izskan pētnieka Dzintara Ērgļa ziņojumā par Kolkas pareizticīgo draudzi Otrā pasaules kara gados. Institūta vadošā pētniece Daina Bleiere vērtē sabiedrības un padomju okupācijas varas attiecības tās īstenošanās jauniešu politikas kontekstā.

Konferencē ieskicētas vien dažas jomas no plašā problēmu loka, kas raksturo indivīda un varas attiecības. Cerēsim, ka tas būs rosinājis citus pētniekus pievērsties šai nevienkāršajai vēstures tēmai!

PREFACE

Dr. hist. Gvido STRAUBE

Director, Institute of Latvian History, UL

Dr. hist. Guntis ZEMĪTIS

Senior Researcher, Institute of Latvian History, UL

The relationship between the individual and power in the Baltic region has undergone repeated changes. This question retains its significance today, and has been given a new topicality by the spread of the Covid-19 virus and the associated restrictions. How far may the authorities restrict the individual? What is the historical experience in this respect? The contributors to the session “The Individual and State Power in the Baltic Region”, held by the Institute of Latvian History, University of Latvia (ILH UL), in the frame of the 7th International Scientific Conference of the University of Latvia seek to answer these questions and offer their own interpretations.

The papers presented at the conference examine the interaction between the individual and power from the perspective of sociologists and historians across the whole time range from the 13th to the 20th century. The ideas set out in the abstracts are based on in-depth study of written sources, incorporating the latest scientific ideas on the questions subject to study and reflecting on the interpretation of particular facts in the contemporary public space.

Dagmāra Beitnere-Le Galla, Senior Researcher at the Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia, examines the figures who came to the fore at moments of crisis in Latvia’s 20th-century history in the context of sociological theory on social character, at the same time offering a theoretical framework for the rest of the papers at the session. Guntis Zemītis, Senior Researcher at the ILH UL, focuses on the discourse concerning the power of the leader in the East Baltic, which, in spite of extensive research, has not given a convincing answer to the question of the character and extent of the leader’s power. The authorities’ control over public education and the educational system (structure and curriculum) as an instrument for strengthening power, and the teacher as intermediary between the authorities and society in Vidzeme (Livland) in the 17th and 18th century are the themes addressed by Gvido Straube, Director of the ILH UL. The struggle between the 18th-century Riga businessman Jānis Šteinhauers and Riga Town Council has inspired Anita Čerpinska, Researcher at the ILH UL, who applies this example in order to analyse to what degree it is possible to examine the relationship between the individual and power in 18th-century Riga and how interpretations of historical facts arise in the contemporary public space. Līga Lapa, Acting Researcher at the ILH UL, analyses society’s reaction in the Baltic to the Russian Empire’s Russification policy, which had a significant impact on its implementation. Uldis Krēsliņš, Researcher at the ILH UL, looks at political populism and political responsibility in the context of the first half of the 1920s in Latvia, emphasizing the need for legislation that sets a clear boundary line in the interaction between society and power. Edvīns Evarts, Researcher at the ILH UL, shares his experience and thoughts arising in the course of work to establish a chronology of Latvian history. Uldis Neiburgs, Researcher at the ILH UL, turns his attention to the individual and the Nazi occupation authorities in the framework of choices regarding collaboration and resistance; similar issues are treated in the report by Researcher Dzintars Ērglis on Kolka Orthodox congregation during the years of the Second World War. Daina Bleiere, Senior Researcher at the institute, examines the relationship between society and the Soviet occupation authorities in the context of the youth policy that it pursued.

The conference encompasses only some topics among a wide range of issues characterizing the relationship between the individual and power. Let us hope it will inspire other researchers to address this complex theme in history!

INDIVĪDS UN VARA SOCIĀLĀ RAKSTURA KONTEKSTĀ

Dr. sc. soc. Dagmāra BEITNERE-LE GALLA

LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece

Varas un kultūras attiecības ir virzījušas vēsturi, un no konfliktoloģijas perspektīvas socioloģijā varam ieraudzīt indivīda pašapziņas pieaugumu, spēku pretoties, pielāgoties vai dumpoties. Indivīda un varas attiecības izgaismojas krīzes situācijās. Franču Annāļu skolas pārstāvji ievadīja pētījumus, kas skaidro un interpretē indivīda reakciju uz sociālām mijiedarbēm un procesiem. Indivīds sevi nemaz nespēj saprast bez kultūras konteksta, kurā viņš tiek socializēts un socializējas pats. Vēstures pagrieziena posmos personības, viņu rakstura īpašības ir izteiksmīgs komponents, kas nosaka rīcību. Saskaņā ar sociologu Herbertu Spenseru, cilvēku raksturi veido vēsturi. Ko socioloģijas teorijas reflektē par sociāliem raksturiem?

Prezentācija balstās:

1) R. Mertona vidējā līmeņa teorijā par pieciem t.s. ideāltipiem atkarībā no mērķa un nozīmes;

2) D. Rīsmāna teorijā, kas ievadīja sociālā rakstura izpēti socioloģijā. D. Rīsmāna pieeja piedāvā vienkāršotu struktūru indivīda un tā ietekmes jautājumus skaidrot plašā vēstures kontekstā, cita starpā, arī nācijvalstu veidošanās laikmetu ar noteikta sociālā rakstura dominēšanu.

Latvijā 20. gs. vēsturisko kolīziju brīžos, vadībā izvirzās personālijas, kuru izvēles un rīcība noteica attīstības vektorus.

THE INDIVIDUAL AND POWER IN THE CONTEXT OF SOCIAL CHARACTER

Dr. sc. soc. **Dagmāra BEITNERE-LE GALLA**

Senior Researcher, Institute of Philosophy and Sociology, UL

Relations between power and culture have served as the driving force of history, and a conflictological perspective in sociology reveals increasing individual self-confidence and capacity for resistance, adaptation or rebellion. Relations between the individual and authority are revealed in times of crisis. Representatives of the French Annales School were the first to conduct research with the goal of explaining and interpreting the individual's reaction to interactions and processes in society. An individual could not even understand themselves, if not for the cultural context in which they socialize and are subject to socialization. Personality and individual characteristics are striking components that determine people's actions at turning points of history. According to sociologist Herbert Spencer, people's characters are what shapes history. How do sociological theories reflect on social character?

The presentation is based on:

- 1) R. Merton's middle-range theory on the five "ideal types" in terms of goal and meaning;
- 2) D. Riesman's theory, which was the first to examine social character in sociology. Riesman's approach provides a simplified structure for understanding the individual and their sphere of influence within a broader historical context, including the time of emergence of nation states, when a particular kind of social character prevailed.

In Latvia, the clashes of 20th-century history were accompanied by the emergence of leading figures whose choices and actions shaped the development of the country.

INDIVĪDS UN VARA AUSTRUMBALTIJĀ 13. GS.: ZEMGALES PIEMĒRS*

Dr. hist. Guntis ZEMĪTIS

LU Latvijas vēstures institūta vadošais pētnieks

Zemgalē 13. gs. izdalāmi divi lielāki reģioni – Austrumzemgale jeb Upmale (Opemale) ar centru Mežotnē un Rietumzemgale, kas dalās vairākās zemēs, ar centru Tērvetē.

Indriķa hronika apliecina Rietumzemgales vecāko Viestarda (Vesthardus, Vester) un Nameiša (Nameise, Nameyx) pretenzijas uz varu visā zemgaļu apdzīvotajā teritorijā, kamēr Austrumzemgale uzrāda separātisma izpausmes.

Feodālās attiecības kā divu brīvu vīru personiskas saites viņu dzīves laikā Austrumbaltijā sāka izveidoties tikai Livonijas krusta karu laikā, un tās tikai daļēji veidojās uz iepriekšējo attiecību pamata.

Vertikālas attiecības starp indivīdiem Austrumbaltijā veidojās vēlajā dzelzs laikmetā, īpaši tā beigu posmā (9.–12. gs.). Militārā dienesta pildīšana brīvajiem indivīdiem balstījās uz izdevīgumu – materiālo labumu gūšanu un to aizsardzību, kā arī statusa nodrošināšanu. Indivīds barbaru sabiedrībā bija cieši saistīts ar dzimtu. Pastāvot konkurencei dzimtu starpā, uzticība un varoņa slava bija faktori, kas ietekmēja dzimtas statusu. Atsevišķu personu varonības izcelšana un varoņu pašslavināšanās aprakstīta Indriķa Livonijas hronikā. Karadraudzes (*amici et cognati*) locekļiem militārais dienests bija obligāts pienākums. Vertikālas attiecības izpaudās ne tikai kā militāras saistības. Tās izpaudās tiesā, kas bija vecāko (*seniores*) ziņā, meslu ievākšanā, kas pazīstama kopš vikingu laikmeta (8.–11. gs.), pilskalnu nocietināšanas darbos utt.

Rietumzemgalē 13. gs. sākumā var runāt par divu līmeņu personīgajām attiecībām, bet gadsimta beigās pat par trīs līmeņu, kamēr ar Austrumzemgales vecākajiem Tērvetes valdnieki tādas spēja izveidot tikai epizodiski. Rietumzemgalē pirmajā līmenī pastāvēja saistības starp Tērvetes vecākajiem un Rietumzemgales zemju vecākajiem, otrajā – zemju vecāko un brīvo indivīdu attiecības. Faktori, kas ietekmēja Viestarda un Nameiša attiecības ar Rietumzemgales zemju vecākajiem, varēja būt vairāki – savstarpējais izdevīgums, militārais spēks, laulību sakari, līgums. Šajās attiecībās var saskatīt līdzību ar feodālajām attiecībām Rietumeiropā, tajā skaitā feodālo kāpņu elementus, tomēr šīs attiecības nebalstījās uz zvērestu un beneficija piešķiršanu. Šādu attiecību esamība vai neesamība iezīmēja atšķirīgu vēsturisko attīstību Rietumeiropā un Austrumeiropā, pēdējā iekļaujot krievu zemes un Lietuvu.

* Tēzes sagatavotas VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” projekta Nr. VPP-IZM-2018/1-0018 “Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturisku lūzumu posmos” ietvaros.

**THE INDIVIDUAL AND POWER IN THE EASTERN BALTIC
IN THE 13TH CENTURY:
THE EXAMPLE OF ZEMGALE***

Dr. hist. Guntis ZEMĪTIS

Senior Researcher, Institute of Latvian History, UL

During the 13th century, the region of Zemgale was split into two major areas: Eastern Zemgale or Upmale (*Opemale*), with its centre in Mežotne, and Western Zemgale, which was subdivided into smaller areas, with its center in Tērvete. The Chronicle of Henry of Livonia records how the elders of Western Zemgale, Viestards (*Vesthardus, Vester*) and Nameisis (*Nameise, Nameyxe*), strove for power in all of the territory inhabited by the Semigallians (*zemgaļi*), whereas Eastern Zemgale showed separatist tendencies.

Feudal relations, in the form of personal agreements between two free men in effect during their lifetime, began developing in the Eastern Baltic only during the Livonian Crusades, and only partly on the basis of earlier relations.

Vertical relations between individuals in the Eastern Baltic began forming during the Late Iron Age, especially during its final stage (9th–12th century). For free individuals, military service was based on benefit, namely the acquisition or protection of material wealth, as well as establishing status. In barbarian society, an individual had close links with their family. As families were competing among themselves, a family's status was influenced by such factors as loyalty and heroic fame. The emphasis on the heroism of particular individuals as well as self-praise by certain heroes, are described in the Chronicle of Henry of Livonia. For the members of military retinues (termed *amici et cognati* in the Latin chronicles), military service was compulsory. However, vertical relations were manifested not only in the form of military duties, but also in court, which was supervised by the elders (*seniores*), in tax collecting, which was known since the Viking epoch (8th–11th century), in works to fortify hill-forts, etc.

In Western Zemgale in the early 13th century, there were already two levels of personal relationships, and at the end of the century there were as many as three levels, whereas the rulers of Tērvete managed to establish such relationships with the elders of Eastern Zemgale only episodically. In Western Zemgale, the first level of these relations was between the elders of Tērvete and the elders of the lands of Western Zemgale, while the second level involved relations between the elders of the lands and other free individuals. There may have been several factors influencing the relations of Viestards and Nameisis with the elders of Western Zemgale: mutual advantage, military power, marriages and agreements. One can see a similarity with the feudal relations existing in Western Europe, including elements of the so-called feudal ladder, but these relationships were not based on an oath and on the receipt of a *beneficium*. The presence or absence of such relationships marked a different course of historical development in Western and Eastern Europe, the latter including the Russian lands and Lithuania.

* Abstracts submitted within the state research programme project No. VPP-IZM-2018/1-0018: “Interaction between the individual, the society and the state in the process of the history of Latvia: conflicting values and formation of shared values during historical turning points”.

SKOLOTĀJA KĀ MEDIATORA STARP VARU UN SABIEDRĪBU EVOLŪCIJA

17.–18. GS. VIDZEMĒ

Dr. hist. Gvido STRAUBE

LU Latvijas vēstures institūta direktors

17. gs. pirmajā ceturksnī Vidzemē, kura tikko bija nonākusi Zviedrijas rokās, sāka aizdomāties par nepieciešamību pievērsties zemnieku apzinātai izglītošanai. Pamatuzdevums tai būtu audzināt kārtīgus kristiešus un padevīgus valsts pilsoņus, kuri ir uzticīgi valdniekam. Tomēr 17.gs. gaitā tie bija samērā haotiski meklējumi pēc modeļa, kas varētu būt pietiekoši efektīgs. Un viena no visgrūtāk risināmām problēmām bija skolotājs. Gadsimta gaitā zviedru valdība Vidzemē meklēja vairākus risinājumus, starp kuriem vislabākos rezultātus sasniedza Ernsts Gliks Alūksnes draudzē, atverot tur vairākas skolas zemniekiem. Tomēr tie bija tikai vienreizēji gadījumi, kurus var uzskatīt tikai par izņēmumiem.

18. gs., jo sevišķi kopš 1740. gadu sākuma, zemnieku skolu attīstībā ieraugāms būtisks progress, kur sava nozīme bija Apgaismības procesiem, kā arī hernhūtiešu brāļu draudzes darbībai Vidzemē. Strauji pieauga gan skolu, gan tajās darbojošos skolotāju skaits, pakāpeniski auga arī viņu profesionalitāte.

Nākamais attīstības pakāpiens bija 18. gs. 60. un 70. gadi, kad zemnieku skolu pārraudzība ieguva valstisku risinājumu. Līdz ar to būtiski auga arī zemnieku skolu skolotāju prestižs un zemnieku sabiedrībā tas kļuva gan respektējams, gan iekārojams. Arī mācītāji un daļa muižniecības izturējās pret šiem no zemnieku vidus nākušajiem vīriem ar cieņu. Pret skolotāju tika izvirzītas noteiktas prasības, bet viņš ieguva arī noteiktas privilēģijas, tika atbrīvots no zemniekam tipiskajiem pienākumiem un viņam tika garantēts atalgojums.

18. gs. izskaņā zemnieku skolu skolotāji, lai arī atradās muižniecības un Vidzemes luteriskās baznīcas pakļautībā, vienlaicīgi sekmēja zemnieku izglītības, pirmkārt jau lasītprasmes, pieaugumu, kā arī nodrošināja nacionālās inteliģences rašanos, kura kļuva par nacionālās atmodas svarīgāko spēku.

THE EVOLUTION OF THE TEACHER AS MEDIATOR BETWEEN THE AUTHORITIES AND SOCIETY IN VIDZEME IN THE 17TH–18TH CENTURY

Dr. hist. Gvido STRAUBE

Director, Institute of Latvian History, UL

In the first quarter of the 17th century in Livland, which had just fallen into Swedish hands, one began to think about the need to focus on purposeful education of the peasantry. The main task was to raise decent Christians and obedient citizens loyal to the ruler. However, during the 17th century there was a rather chaotic search for a model that might be sufficiently effective. And one of the most difficult problems to solve was that of teachers. Over the course of the century, the Swedish government in Livland sought a variety of solutions, the best results being achieved by Ernst Glück in the church parish of Alūksne, where he opened several schools for peasants. However, these were one-off cases, which must be considered exceptional.

In the 18th century, especially from the early 1740s, significant progress was made in the development of peasant schools, where the Enlightenment processes played a role, as did the activities of the Moravian Brethren in Livland. The number of schools and the number of teachers at the schools grew rapidly, and their professionalism gradually increased as well.

The next stage of development took place in the 1760s and 70s, when supervision of the peasant schools was addressed by the state. Accordingly, the prestige of teachers of peasant schools grew significantly, so that it became a respectable and desirable position in peasant society. Pastors and a section of the nobility also treated these peasant men with respect. The teacher was subject to definite requirements but also acquired certain privileges, was relieved of the typical duties of the peasantry and was guaranteed remuneration.

At the end of the 18th century, although peasant schoolteachers were subordinate to the nobility and the Lutheran Church of Livland, they promoted the growth of peasant education, primarily literacy, as well as ensuring the emergence of a national intellectual community, which became the most important force behind the national awakening.

INDIVĪDA UN VARAS ATTIECĪBU IZPĒTE UN INTERPRETĀCIJA:

JĀŅA ŠTEINHAUERA PIEMĒRS*

Dr. hist. Anita ČERPINSKA

LU Latvijas vēstures institūta pētniece

Jānis Šteinhauers (1705–1779) bija Rīgas mastu šķirotājs otrajā paaudzē un nāca no Pārdaugavā dzīvojošo nevācu kopienas. Nodarbojoties ar kokmateriālu šķirošanu un pārdošanu, Šteinhauers kļuva pietiekami turīgs, lai iegādātos muižas, ierīkotu zāģētavu un papīra dzirnavas. Viņš bija iesaistīts ilgstošos tiesas procesos, kuros tika apšaubītas viņa tiesības tirgoties un iegādāties muižas.

2014. gadā iznākusī Alvila Zauera grāmata “Šteinhaueri un viņu laiks” un 2019. gadā pirmizrādi piedzīvojušī dokumentālā filma “Šteinhauers un Blūms” aktualizējusi jautājumu par Jāņa Šteinhauera darbības un personības vērtējumu un interpretāciju. Tai skaitā par varas un indivīda attiecībām attiecīgajā laiktelpā.

Aktīvākais pretinieku nevācu izaugsmei Rīgā 18. gs. vidū bija bagātāko tirgotāju slānis, kam bija monopoltiesības uz starpnieku tirdzniecību Rīgā un kas bija iniciatori vairākiem mēģinājumiem ierobežot nevācu ekonomisko nostiprināšanos: aizliegt iegādāties lauksaimniecības ražojumus bez tirgotāju starpniecības (1680. gadi), aizliegt iegādāties mantojamus nekustamos īpašumus (1730. gadi), aizliegt darīt alu un to pārdot (1750. gadi). Visi šie mēģinājumi bija beigušies nesekmīgi centrālās varas iejaukšanās rezultātā.

Otrs svarīgs varas nesējs Rīgā bija rāte, kurai nevācu ekonomiskās nostiprināšanās jautājumā bija duāla loma. No vienas puses, rāte aizstāvēja tādu amatu kā mastu šķirotāji tiesības uz viņu nodarbošanos un ienākumiem. Tāpat rāte aizstāvēja arī tirgotāju monopoltiesības uz tirgošanos.

No varas pozīcijām var raudzīties arī uz pašu Jāni Šteinhaueru, jo viņš ieņēma mastu šķirotāju eltermaņa amatu, tādējādi bija tiesīgs izlemt strīdus starp amata locekļiem, noteikt, kurš pildīs amatam uzliktos sabiedriskos pienākumus un pārstāvēs amata intereses tiesu instancēs.

Lai labāk saprastu indivīda un varas attiecības attiecīgā laikmetā, indivīds ir jāaplūko no kopienas piederības pozīcijām, jo kā uz konkrētai kopienai piederošu indivīdu uz viņu skatījās arī varas pozīcijās esošie.

* Tēzes sagatavotas LU Bāzes finansējuma projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” ietvaros.

STUDY AND INTERPRETATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE INDIVIDUAL AND POWER: THE EXAMPLE OF JĀNIS ŠTEINHAUERS*

Dr. hist. Anita ČERPINSKA

Researcher, Institute of Latvian History, UL

Jānis Šteinhauers (1705–1779) was a second-generation timber grader from the non-German community living in Riga's left-bank suburb of Pārdaugava. By sorting and selling timber, Šteinhauers became wealthy enough to buy manors, and to establish a sawmill and paper mill. He was involved in lengthy lawsuits over his rights to trade and purchase manors.

Alvils Zauers's book *Šteinhaueri un viņu laiks* [*The Šteinhauers Family and their Age*], published in 2014, and the documentary *Šteinhauers un Blūms* [*Šteinhauers and Blūms*], premiered in 2019, have raised the issue of the study and interpretation of Jānis Šteinhauers's activities and personality, including the relationship between power and the individual in the relevant time and space.

The most active opponent of the growing prosperity of the non-Germans in Riga in the 18th century was the community of the richest traders. They had a monopoly as intermediaries in the trade of Riga and were the initiators of several attempts to limit non-German economic activities, namely to prohibit the purchase of agricultural products without the intermediacy of the traders (1680s), to prohibit the purchase of heritable real estate (1730s), and to prohibit the brewing and sale of beer (1750s). All these attempts had failed as a result of intervention by the central government.

The other important power in Riga was the town council, which played a dual role with regard to non-German economic consolidation. On the one hand, the town council defended the right of such crafts as the timber graders to their occupation and income. The council also defended the monopoly rights of traders.

Jānis Šteinhauers himself can also be considered from the perspective of power, because he held the position of elterman (senior) of the timber graders, and was thus entitled to resolve disputes between members of the craft corporation, determine who would perform the public duties imposed on the corporation and represent the corporation's interests in court.

In order to better understand the relationship between the individual and power in this era, the individual must be viewed in terms of their affiliation to a community, because those in positions of power viewed an individual as a member of a specific community.

* Abstracts submitted within the project “The territory of Latvia as a contact zone between different cultural spaces, religions, and political, social and economic interests from prehistory to the present day”.

RUSIFIKĀCIJAS PROBLĒMAS LATVIJĀ 1905. GADA REVOLŪCIJAS KONTEKSTĀ*

Dr. hist. Līga LAPA

LU Latvijas vēstures institūta pētnieka p.i.

Krievijas senatora Nikolaja Manaseina vadītā revīzija Baltijas guberņās 1883. gadā konstatēja gandrīz visas nopietnās problēmas, kas 20. gadsimta sākumā izraisīja 1905. gada revolūciju. Reformas, kas veicinātu valsts modernizāciju, revīzijai nesekoja, toties sākās izmaiņas guberņu administrācijā, likumdošanā un pārvaldē, īstenojot Aleksandra III kursu uz valsts administratīvo centralizāciju un rusifikāciju.

Rusifikāciju var definēt kā valsts varas īstenotu pasākumu kompleksu vērstu uz kādas noteiktas teritorijas iedzīvotāju pārkrievošanu, ar piespiedu līdzekļiem panākot krievu valodas dominēšanu valsts, kultūras un izglītības iestādēs, sadzīvē, kopumā mēģinot milzīgo multietnisko valsti pārvērst par monoetnisku.

Rusifikācijas hronoloģiskie ietvari ir saistīti ar poļu sacelšanos 1863. gadā apspiešanu un tās sekām. Tā 1865. gadā ieviestais latīņu burtu drukas aizliegums skāra Latgali un kavēja novada garīgās dzīves attīstību. Rusifikāciju Latgalē veicināja arī “Krievu zemesīpašnieku noņemšanas sevišķā kanceleja Ziemeļrietumu zemēs”, kas veica krievu tautības ierēdņu iepludināšanu. 1905. gada revolūcijas laikā Latgale atšķīrās ar pazeminātu aktivitāti, salīdzinājumā pārējiem Latvijas novadiem – Vidzemi un Kurzemi.

Rusifikācijas īstenoto pārmaiņu rezultātā mazinājās vācbaltu ietekme, kas latviešu sabiedrībā tika vērtēta pozitīvi un zināmā veidā palīdzēja samierināties ar rusifikācijas iespaidīgajām negatīvajām sekām. Vācbaltieši 1905. gada revolūcijas aktivitātes vērtēja kā rusifikācijas rezultātu un krievu sabiedrības radikālisma iespaidu, pilnībā atsakoties no atbildības par nespēju piemēroties pārmaiņām. Revolūcijas gaitā tika veikti nopietni mēģinājumi atgriezt latviešu valodu un reformēt dažādas jomas – izglītības, tiesu iestādes un pašvaldību. Revolūcijas apspiešana, represijas un soda ekspedīciju operācijas apturēja sabiedrības mēģinājumu iesaistīties politiskajos procesos un radīja vilšanos valdības politikā.

* Tēzes sagatavotas VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” projekta Nr. VPP-IZM-2018/1-0018 “Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturisku lūzumu posmos” ietvaros.

PROBLEMS OF RUSSIFICATION IN LATVIA IN THE CONTEXT OF THE REVOLUTION OF 1905*

Dr. hist. Līga LAPA

Acting Researcher, Institute of Latvian History, UL

The 1883 inspection of the Baltic Governorates, led by Russian senator Nikolaj Manasein (*Николай Манасеин*), discovered almost all of the serious problems that would later cause the Revolution of 1905. Reforms that would promote state modernization did not follow the inspection; however, changes began in the administration, legislation and management of the governorates, in accordance with the course set by Alexander III of Russia towards administrative centralization and Russification.

Russification can be defined as a set of measures implemented by the state to Russify the inhabitants of a particular area, using enforcement to achieve the domination of the Russian language in state, culture and educational institutions, as well as in daily life, with the aim of turning the large, multi-ethnic country into a monoethnic one.

The chronological framework of Russification related to the suppression of the Polish uprising of 1863 and its consequences. Thus, the ban against printing in the Latin alphabet, introduced in 1865, also affected the Latgale region and hampered the development of intellectual activity. Russification in Latgale was also facilitated by the “Special Chancellery for the Settlement of Russian Landowners in the North-Western Lands”, responsible for bringing in Russian officials. During the Revolution of 1905, the Latgale region was less active compared to other regions of Latvia, namely Vidzeme (Livland) and Kurzeme (Courland).

The changes brought about through Russification reduced the authority of the Baltic Germans. The Latvian community considered this a positive development, and this helped Latvians accept the significant negative effects of Russification. The Baltic Germans viewed the activities of the Revolution of 1905 as the result of Russification and the influence of radicalism in Russian society, completely relinquishing responsibility for their inability to adapt to change. During the revolution, serious attempts were made to return to the use of the Latvian language and reform in various areas of life: education, the judiciary and local government. Suppression of the revolution, persecution and the punitive expeditions halted the attempts by society to participate in political processes and caused disaffection towards the policy of the state.

* Abstracts submitted within the state research programme project No. VPP-IZM-2018/1-0018: “Interaction between the individual, the society and the state in the process of the history of Latvia: conflicting values and formation of shared values during historical turning points”.

POLITISKAIS POPULISMS, POLITISKĀ ATBILDĪBA UN POLITISKĀS VARAS IZVĒLES: LATVIJAS PIEREDZE 1920. GADU SĀKUMĀ*

Dr. hist. Uldis KRĒSLIŅŠ

LU Latvijas vēstures institūta pētnieks

Apstākļi, ka 20. gadsimta sākumā kreiso politisko spēku uzstāšanās objektīvi sakrita ar visas latviešu tautas sociālajiem un nacionālajiem centieniem, Latvijas sabiedrības priekšstatos radīja noturīgu asociāciju. Diemžēl daļa no šīs kreisās politiskās tradīcijas kādā brīdī bija transformējusies dogmā, nespējot pārvērtēt pēc Latvijas valsts proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī notikušās politiskās pārmaiņas un piemērot tām savus centienus, un nostājoties jaunās Latvijas valsts noliedzēju pozīcijā. Tas 1920. gadu sākumā kļuva par iemeslu asām politisko uzskatu sadursmēm un sabiedriskajos procesos noveda pie traģiskām epizodēm.

Pirmā no šīm epizodēm bija 1919. gada 21. decembrī pēc lauku kara tiesas sprieduma Valmierā izpildītais nāvessods vienpadsmit arestētiem kreisi noskaņotiem jauniešiem. Savukārt 1920. gada 19. martā, Satversmes sapulces priekšvēlēšanu kampaņas gaisotnē Cēsīs tika nāvējoši ievainots Tautas padomes loceklis un Cēsu pilsētas domes loceklis, sociāldemokrāts Kārlis Kurzemnieks.

Šie traģiskie notikumi atstāja virkni jautājumu par indivīda un politiskās varas attiecībām, kas nav zaudējuši savu aktualitāti arī šodien. Vai demokrātiskā valstī valdībai ir tiesības ierobežot indivīda izteiksmes brīvības? Un ne mazāk svarīgs ir pretjautājums: vai indivīdam ir tiesības publiski vērsties pret valsts politiskās varas lēmumiem un pašu varu?

Latvijas vēsturiskā pieredze uz šiem jautājumiem nedod vienu un visiem gadījumiem piemērojamu atbildi, tomēr tā ļoti skaidri parāda, ka gan indivīda, gan politiskās varas atbildības un tiesību samēram ir nepieciešamas izsvērtas un abu pušu interesēs rakstītas likumu normas.

* Tēzes sagatavotas VPP "Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai" projekta Nr. VPP-IZM-2018/1-0018 "Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturisku lūzumu posmos" ietvaros.

**POLITICAL POPULISM, POLITICAL RESPONSIBILITY AND CHOICE OF
POLITICAL AUTHORITY: THE EXPERIENCE OF LATVIA IN THE EARLY 1920s***

Dr. hist. Uldis KRĒSLIŅŠ

Researcher, Institute of Latvian History, UL

The fact that at the beginning of the 20th century the activities of the left-wing political forces objectively coincided with the social and national aspirations of the entire Latvian people created a lasting association in public perception in Latvia. Unfortunately, part of this leftist political tradition had at some point transformed into a dogma, unable to re-evaluate the political changes that had taken place after the proclamation of the Latvian state on 18 November 1918, and adapt its efforts to them, and thus took on the position of detractors of the new Latvian state. This caused sharp clashes of political views in the early 1920s and led to tragic episodes in public affairs.

The first of such episodes was the execution in Valmiera on 21 December 1919, by the decision of a field court martial, of eleven arrested young people with left-wing views. And then on 19 March 1920, in the atmosphere of the election campaign of the Constitutional Assembly of Latvia, a member of the People's Council of Latvia and the Cēsis Town Council, the Social Democrat Kārlis Kurzemnieks, was mortally wounded.

These tragic events left a number of questions about the relationship between the individual and political authority, and these questions have not lost their relevance today. Does the government in a democracy have the right to restrict individual freedom of expression? And no less important is the counter-question: does a person have the right to publicly oppose the decisions of the political authority and the authority itself?

The historical experience of Latvia does not provide a universal answer to these questions, but it shows very clearly that the balance between responsibility and rights of both the individual and political authority requires carefully considered legal norms, written in the interests of both parties.

* Abstracts submitted within the state research programme project No. VPP-IZM-2018/1-0018: "Interaction between the individual, the society and the state in the process of the history of Latvia: conflicting values and formation of shared values during historical turning points".

**LATVIJAS VĒSTURES HRONOĻĪJAS VEIDOŠANA –
IZAICINĀJUMI UN RISINĀJUMI:
1930.–1939. GADA HRONOĻĪJAS PIEMĒRS**

Dr. hist. Edvīns EVARTS

LU Latvijas vēstures institūta pētnieks

Latvijas vēstures hronoloģijas veidošana ir viens no Latvijas vēsturnieku uzdevumiem. Latvijas Universitātes vēsturnieku grupa astoņu cilvēku sastāvā ir uzņēmusies izveidot Latvijas 20. gadsimta vēstures hronoloģiju, sadalot to dažādos vēstures posmus. Lai gan redakcionālais darbs turpinās, hronoloģijas veidošana ir būtībā pabeigta. Autoram iedalīts posms, kas sākās 1930. gadā un beidzās 1945. gada maijā, tomēr šoreiz vairāk aplūkosim laika periodu no 1930. gada līdz 1940. gadam – līdz faktiskai Latvijas neatkarības likvidācijai.

Šis periods lielākai daļai cilvēku asociējas ar K. Ulmaņa autoritārā režīma izveidošanos. Tomēr faktiski tas ir saistīts ar ļoti dažādām norisēm – sākot ar pasaules ekonomiskās krīzes pārvarēšanu, kas noritēja 1930. gadu sākumā, kultūras dzīves strauju aktivizēšanos autoritārā režīma aizvērē 1930. gadu vidū un monumentālās arhitektūras strauju attīstību desmitgades beigās utt.

Sākotnēji jānorāda, ka par doto periodu ir veidotas vairākas hronoloģijas, kas gan lielākoties ir specifiskas vai vispārējas. Kā vienu specifiskās hronoloģijas piemēru te var minēt K. Ulmaņa biogrāfijas hronoloģisko apskatu.¹ Daudzās zinātniskajās grāmatās un arī periodikā ir publicēti hronoloģijas galvenie notikumi, tomēr tie visbiežāk neaptver ilgāku posmu. Abu hronoloģiju veidos ir trūkumi, kas neļauj saskatīt dažādu notikumu kopsakarības un savstarpējo ietekmi. Turklāt tās nespeciālistam nav nemaz tik viegli atrodamas. Savukārt vispārēji pieejamā vietnē wikipēdija.com publicētā hronoloģija ir ļoti vispārēja.

Veidojot šādu hronoloģiju, nākas saskarties ar dažādiem izaicinājumiem un pieņemt vairākus svarīgus lēmumus gan par hronoloģijas apjomu, gan par hronoloģijā ievietojamiem vai ārpus tās atstājamiem notikumiem. Izšķiršanās notiek arī par notikumiem, kas no vienas puses varētu arī visas Latvijas mērogā nebūt tik nozīmīgi, bet no otras puses padara hronoloģiju “dzīvāku” un uztveramāku, kā, piemēram, kādas vēl tikai nākotnē ievērojamas personas Latvijas apmeklējumu. Darbs pie hronoloģijas pilnveidošanas ir iespējams vienmēr.

¹ Robežniece I., Zeibārte I. (sast.) (2012). Kārlim Ulmanim 135. Rīga: AS: “Lauku Avīze”.

DEVELOPING THE CHRONOLOGY OF LATVIAN HISTORY – CHALLENGES AND SOLUTIONS: THE EXAMPLE OF THE CHRONOLOGY OF 1930–1939

Dr. hist. Edvīns EVARTS

Researcher, Institute of Latvian History, UL

Creating a chronology of Latvian history is one of the tasks of Latvian historians. A group of eight historians from the University of Latvia have undertaken to create a chronology of the history of Latvia of the 20th century, dividing it into various periods of history. Although the editorial work is ongoing, the chronology is essentially complete. The author was responsible for the period of chronology beginning in 1930 and ending in May 1945. However, here we will look mainly at the period 1930–1940, until the actual liquidation of Latvia's independence.

For most people, this period is associated with the establishment of the authoritarian regime of K. Ulmanis. However, it actually involved a very wide variety of developments: the effort to overcome the global economic crisis in the early 1930s, the rapid activation of cultural life under the authoritarian regime in the mid 1930s, the rapid development of monumental architecture at the end of the decade, etc.

It should be noted at the outset that a number of chronologies have been created for the given period, although most of them are either specific or general. One example of a specific chronology is the chronological overview of the biography of K. Ulmanis.¹ Many academic works and periodicals have published the main events of the chronology, but these generally do not cover a longer period. Both types of chronology have shortcomings that prevent us from seeing the interconnections and interactions between different events. In addition, they are not so readily accessible to the non-specialist. On the other hand, the chronology published on the universally accessible website Wikipedia.com is a very general one.

When creating such a chronology, we have to face various challenges and make several important decisions both regarding the scope of the chronology and the events to be included in the chronology or left out. Decisions are also made concerning events that, on the one hand, may not be so significant for the whole of Latvia, but on the other hand bring the chronology “to life” and make it more readily perceptible, such as the visit to Latvia of a person who would only rise to prominence in the future. There is always room for improvements to the chronology.

¹ Robežniece I., Zeibārte I. (sast.) (2012). *Kārlim Ulmanim 135*. Rīga: AS: “Lauku Avīze”.

**INDIVĪDS UN OKUPĀCIJAS VARA:
LEITNANTS ROBERTS RUBENIS
STARP KOLABORĀCIJU UN PRETESTĪBU (1940–1944)***

Dr. hist. Uldis NEIBURGS

LU Latvijas vēstures institūta pētnieks

Leitnants Roberta Rubenis (1917–1944) bija Malnavas Lauksaimniecības vidusskolas absolvents un organizācijas “Latvijas Vanagi” aktīvs dalībnieks. Otrā pasaules kara laikā viņš darbojās kā “Latvju Jaunatnes organizācijas” Jēkabpils apriņķa nodaļas vadītājs, bet vēlāk tika mobilizēts leģionā kā 15. latviešu ieroču SS divīzijas 34. grenadieru pulka rotas komandieris. 1944. gada vasarā R. Rubenis kļuva par Skrīveru pagastā izveidotās militārās vienības – ģenerāļa Jāņa Kureļa grupa bataljona komandieri.

Pēc atkāpšanās uz Kurzemi 1944. gada septembrī kurelieši nonāca Talsu apriņķa Strazdes muižā, bet vēlāk – Ventpils apriņķa Puzes pagastā. Ģenerāļa J. Kureļa grupas vadība par savu mērķi izvirzīja Latvijas neatkarības atjaunošanu brīdī, kad Vācijas karaspēks atstātu, bet PSRS armija vēl nebūtu ieņēmusi Latvijas teritoriju. Vēršoties pret iespējamo pretestību, 1944. gada 14. novembrī pēc Augstākā SS un policijas vadītāja Ostlandē SS obergruppenfīrera Frīdriha Jekelna rīkojuma vācu SS un SD vienības arestēja kureliešu štābu ar tā galvenajiem spēkiem Puzes pagasta Stiklos.

Ugāles pagasta Ilziķos novietotais leitnanta R. Rubeņa bataljons vairāk nekā 500 vīru sastāvā pretojās atbrūnošanai un atkāpās meža masīvā uz dienvidiem no Usmas ezera, kur turpināja pretestību. Kaujas laikā 18. novembrī nāvīgi ievainoja leitnantu R. Rubeni, un viņa vietā bataljona vadību pārņēma virsnieka-vietnieks Aleksandrs Druviņš. Atsitot daudzus uzbrukumus, rubenieši turpināja cīņu līdz 9. decembrim, kad bataljons sekmīgi izgāja no aplenkuma un, sekojot pēdējā komandiera pavēlei, sadalījās mazākās grupās un izklīda. Rendas un Zlēku kauju laikā krita ap 50 rubeniešu, bet vācu pusē karojošo vienību zaudējumi sasniedza ap 250 vīru.

Referātā, balstoties kritiskā reālisma pieejā, tiks analizēts leitnanta R. Rubeņa sociālpsiholoģiskais portrets, motivācija un rīcībspēja kolaborācijas un pretestības izvēļu ietvarā padomju un nacistu okupācijas laikā Latvijā. Līdzās tam tiks atklāta R. Rubeņa kā indivīda un kureliešu bataljona komandiera personības iekļaušanās sabiedrības kolektīvajā atmiņā laika posmā no Otrā pasaules kara beigām līdz mūsdienām.

* Tēzes sagatavotas LZP FLPP Nr. lzp-2020/2-0212 “Pārvērtējot bezvalstiskumu: Pretošanās un kolaborācija Latvijā Otrā pasaules kara laikā” ietvaros.

**THE INDIVIDUAL AND THE OCCUPATION AUTHORITIES:
LIEUTENANT ROBERTS RUBENIS
BETWEEN COLLABORATION AND RESISTANCE (1940–1944)***

Dr. hist. Uldis NEIBURGS

Researcher, Institute of Latvian History, UL

Lieutenant Roberta Rubenis (1917–1944) was a graduate of Malnava Agricultural Secondary School and an active member of the organization *Latvijas Vanagi*. During World War II, he served as the head of the Jēkabpils District branch of the “Latvian Youth Organization”, but was later mobilized in the Latvian Legion as a company commander in the 34th Grenadier Regiment of the 15th Latvian Waffen SS Division. In the summer of 1944, Rubenis became commander of a military unit established in Skrīveri Parish: a battalion of the Jānis Kurelis Group.

After retreating to Kurzeme in September 1944, the Kurelis Group arrived in Strazde Manor in Talsi district, and later reached Puze Parish in Ventspils District. The goal of the leadership of the General J. Kurelis Group was the restoration of Latvia’s independence, in a situation where the German forces were leaving but the Soviet army had not yet taken over the territory of Latvia. On 14 November 1944, by order of SS Obergruppenführer Friedrich Jeckeln, the Supreme SS and Police Chief in Ostland, the staff and main body of the General Kurelis group were arrested by the German SS and SD units in Stikli, Puze Parish.

The battalion of Lieutenant Rubenis, stationed in Ilziķi, Ugāle Parish and consisting of more than 500 men, resisted disarmament and retreated to the forest south of Lake Usma, where it continued to resist. During a battle on 18 November, Lieutenant Rubenis was mortally wounded, and command of the battalion was taken over by Warrant Officer Aleksandrs Druviņš. Repulsing many attacks, Rubenis’s forces continued the fight until 9 December, when the battalion successfully broke out of the encirclement and, following the last commander’s order, divided into smaller groups and dispersed. The Rubenis battalion lost about 50 men during the battles of Renda and Zlēkas, while the German side lost about 250 men.

Based on the approach of critical realism, the paper will analyze the socio-psychological portrait, motivation and capacity of Lieutenant Rubenis in the framework of the choices regarding collaboration and resistance during the Soviet and Nazi occupation of Latvia. In addition, the inclusion of Rubenis as an individual and the commander of a battalion of the Kurelis Group in the collective memory of society in the period from the end of the World War II to the present day will be examined.

* Abstracts submitted within project No. lzp-2020/2-0212 “Rethinking Statelessness: Resistance and Collaboration during the Second World War in Latvia”.

KOLKAS CIEMS UN TĀ PAREIZTICĪGO DRAUDZE OTRĀ PASAULES KARA LAIKĀ*

Dr. hist. Dzintars ĒRGLIS

LU Latvijas vēstures institūta pētnieks

Otrā pasaules kara laikā reliģiskās piederības izpratnē Ventspils apriņķa Dundagas pagastā esošā Kolka būtiski atšķīrās no citiem lībiešu ciemiem, jo vairākums šejienes lībiešu piederēja pareizticīgo, nevis luterāņu vai baptistu konfesijai. Savukārt kopā ar latviešiem un citām tautībām Kolkā pareizticīgo un luterāņu draudžu locekļu skaits bija aptuveni vienāds, baptistu vispār nebija, bet katoļiem un Mozus ticīgajiem piederēja tikai daži cilvēki.

1940.–1945. gadā situācija Kolkasraga pareizticīgajā draudzē krasi pasliktinājās. Kaut arī karadarbībā baznīca netika izpostīta, tomēr politiskajās pārmaiņās draudze zaudēja visus savus nelielos iekrājumus, bet pilnvērtīga garīgo un sociālo funkciju izpilde vairs nebija iespējama.

Neskatoties uz abu okupācijas režīmu graužošajām sekām Latvijai kopumā, Kolkas iedzīvotāju pieticīgie dzīves un darba apstākļi radikāli nemainījās, tikai klāt nāca visdažādākie aizliegumi un preču trūkums. 1944. gada augustā sākās ciema iedzīvotāju bēgšana uz Zviedriju, bet tā paša gada nogalē sekoja nacistu okupācijas iestāžu veiktā kolceniņu izdzīšana no mājām. Tikai nacistiskās Vācijas kapitulācija 1945. gada maijā Kolkas iedzīvotājiem ļāva atgriezties savā ciemā.

Ja salīdzina, kādu ietekmi okupācijas režīmi atstāja uz abām lielākajām konfesijām Kolkā, tad jāatzīmē sekojošais: padomju varas pirmajā gadā pareizticīgie un luterāņi ieņēma ciemā vadošus amatus aptuveni vienādā skaitā, un arī represijas viņus skāra līdzīgās daļās, bet nacistu okupācijas laikā varai pietuvināto absolūtais vairākums bija luterāņu. Tomēr arī nacistu represiju upuri praktiski visi bija luterāņi. Savukārt kara bēgļu vidū pareizticīgo bija nedaudz mazāk nekā luterāņu.

Uzmanība vērojama arī uz indivīda un varas attiecībām, ko tāpat kā visur Latvijā, nācās pārdzīvot nomaļajam Kolkas ciemam: no vienas puses – svešu varu gribas uzspiešana, bet no otras – materiālu labumu gūšana, tām kalpojot.

* Tēzes sagatavotas LU Bāzes finansējuma projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” ietvaros.

KOLKA VILLAGE AND ITS ORTHODOX CHURCH DURING THE SECOND WORLD WAR*

Dr. hist. Dzintars ĒRGLIS

Researcher, Institute of Latvian History, UL

During World War II, Kolka, located in Dundaga Parish of Ventspils District, differed significantly from other Livonian villages in terms of religious affiliation, as most of the Livonians here belonged to the Orthodox rather than the Lutheran or Baptist denomination. Taking into account the Latvians and other ethnic groups in Kolka, the Orthodox and Lutheran congregations in Kolka were about the same size. There were no Baptists in Kolka at all, and just a few Catholics and Jewish believers.

In 1940–1945, the situation of Kolkasrags Orthodox congregation deteriorated significantly. Although its church was not destroyed in the war, due to the political changes, the congregation lost all of its small savings, and could no longer fulfil its spiritual and social functions.

Despite the devastating consequences of both occupation regimes for Latvia as a whole, the modest living and working conditions of the people of Kolka did not change radically. They experienced only various bans and shortages of goods. In August 1944, the people of Kolka village started to flee to Sweden, and at the end of the year the Nazi occupation authorities expelled the remaining villagers from their homes. Only the capitulation of Nazi Germany in May 1945 allowed them to return to Kolka.

If the impact of the Soviet and Nazi occupation regimes on the two largest religious denominations in Kolka is compared, we may note, first of all, that in the first year of Soviet rule, Orthodox and Lutheran believers occupied leading positions in the village in approximately equal numbers and were affected by persecution in similar proportions, but the absolute majority of those close to power during the Nazi occupation were Lutherans. However, the victims of the Nazi persecution were practically all Lutherans as well. On the other hand, there were slightly fewer Orthodox believers among war refugees than Lutherans.

Attention should be paid to changing relationship between the individual and power as well, which, as everywhere in Latvia, was experienced even in remote village of Kolka. On one hand, it meant undisputable domination of the will of foreign powers, while on the other there was the opportunity to gain tangible benefits by serving them.

* Abstracts submitted within the project “The territory of Latvia as a contact zone between different cultural spaces, religions, and political, social and economic interests from prehistory to the present day”.

DISKOTĒKU PIRMĀ DESMITGADE LATVIJĀ (1974–1984):

VARA UN JAUNATNES POLITIKA*

Dr. hist. Daina BLEIERE

LU Latvijas vēstures institūta vadošā pētniece

Pirmā diskotēka Latvijā sāka darboties 1973. gadā Rīgā, Poligrāfiķu centrālajā kultūras namā. Līdz 70. gadu beigām diskotēkas jau bija lielā mērā izspiedušas deju vakarus ar “dzīvo” mūziku. Varas iestāžu attieksme pret diskotēkām no paša sākuma bija neitrāli pozitīva, tās mēģināja ievirzīt akceptējamā ideoloģiskajā gultnē kā Rietumu un sociālistisko valstu pretkara un politisko dziesmu propagandas platformu. Sākumā attīstījās tematiskās diskotēkas (lekcijas ar mūzikas demonstrējumiem), kuras entuziasti izmantoja, lai iepazīstinātu ar eksperimentālo roku, kā arī veidotu pirmos *hepeningus*. Tomēr dominējošais virziens diskotēku attīstībā bija deju vakari.

Kultūras ministrija 1980. un 1981. gadā pieņēma vairākus lēmumus par diskotēku kontroli. Em. Melngaiļa tautas mākslas namā noorganizēja diskotēku darba sektoru, nodibināja tarififikācijas komisiju. Maksas pasākumos aizliedza uzstāties netarifificētām diskotēkām. Tika veikti zināmi pasākumi, lai uzlabotu diskotēku vadītāju kvalifikāciju, kā arī lai mazāk atskaņotu Rietumu mūziku. Rezultāti bija nosacīti, jo prasības tika pildītas tarififikācijas skatēs, bet deju vakaros spēlēja pavisam ko citu.

Varas iestāžu reakcija uz diskotēku ienākšanu Latvijā ir jāvērtē kā lēna un neefektīva, un to noteica vismaz divi apstākļi: 1) Komjaunatnes un daļēji arī Kompartijas vadībā bija ienākusi jauna paaudze, kas iecietīgāk atbalstīja jaunos strāvojumus jaunatnes kultūrā un mēģināja tos ne tik daudz apkarot ar represīviem pasākumiem, cik integrēt padomju ideoloģiskajā un institucionālajā sistēmā; 2) Latvijas PSR un PSRS kopumā 70. gados nepastāvēja kaut cik skaidri artikulēta jaunatnes politika. Vienīgais vienojošais lozungs bija audzināt jaunatni padomju ideoloģijas garā, bet šis uzdevums bija sadalīts starp daudzām institūcijām, kas to interpretēja atbilstoši savām interesēm un jaunās parādības jaunatnes kultūrā centās iekļaut ierastajos institucionālajos modeļos.

* Tēzes sagatavotas VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” projekta Nr. VPP-IZM-2018/1-0018 “Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturisku lūzumu posmos” ietvaros.

**THE FIRST DECADE OF THE DISCO IN LATVIA (1974–1984):
THE AUTHORITIES AND YOUTH POLITICS***

Dr. hist. Daina BLEIERE

Senior researcher, Institute of Latvian History, UL

The first disco in Latvia opened in 1973 at the Central Culture House of the Printing Workers in Riga. By the late 1970s, discos had for the most part ousted traditional dance evenings with “live” music. The authorities’ attitudes to disco were from the outset positively neutral, because they hoped to steer it into an acceptable ideological channel as a propaganda platform for anti-war and political song from the West and the socialist countries. Initially, thematic discos developed (lectures with music shows), which enthusiasts used in order to present Western experimental rock music and to stage the first happenings in Latvia. Yet the dominant direction in disco development was dance events.

In 1980 and 1981, the Ministry of Culture made several decisions about the supervision of discos. It established a section of discos at the E. Melngailis House of Popular Culture and founded a commission for job rating. Discos which did not qualify for job rating were not allowed to operate at the paid events. Some measures were taken to improve the qualifications of the DJs and to play less Western music. The results of this were rather meagre, because the requirements were met before the commission, but different music would be played at the dance evenings.

The reaction of the authorities to the arrival of discos in Latvia has to be assessed as slow and inefficient, and this was a consequence of at least two circumstances: 1) A generational change in the Komsomol and partly in the Communist Party leadership, the younger generation being more indulgent towards new trends in youth culture, trying not to combat them by repressive measures, but to integrate them into the Soviet ideological and institutional framework. 2) The Latvian SSR, like the USSR in general, did not have any clearly articulated youth policy in the 1970s. There was only one all-embracing slogan: that the youth should be raised in the spirit of Soviet ideology, but this task was divided among many institutions, which interpreted it according to their own interests, trying to incorporate new phenomena in youth culture into the accustomed institutional frameworks.

* Abstracts submitted within the state research programme project No. VPP-IZM-2018/1-0018: “Interaction between the individual, the society and the state in the process of the history of Latvia: conflicting values and formation of shared values during historical turning points”.

LU 79. starptautiskās zinātniskās konferences sekcija
Indivīds un vara Baltijas kultūrtelpā / The Individual and State Power in the Baltics
2021. gada 26. februāris, MS Teams platforma

Programma/Programme

10.00 – 10.10	Gvido Straube, LU Latvijas vēstures institūta direktors	Sekcijas darba atklāšana. Ievadvārdi. Welcome speech
1. sēde/Session 1 Vadītājs/Chair: Gvido Straube		
10.10 – 10.30	Dagmāra BeitnereLe Galla	Indivīds un vara sociālā rakstura kontekstā / The individual and power in the context of social character
10.30 – 10.40	Diskusija/Discussion	
10.40 – 11.00	Guntis Zemītis	Indivīds un vara Austrumbaltijā 13. gs.: Zemgales piemērs / The individual and power in the Eastern Baltic in the 13th century: The example of Zemgale.
11.00 – 11.10	Diskusija/Discussion	
11.10 – 11.30	Gvido Straube	Skolotāja kā mediatora starp varu un sabiedrību evolūcija 17.– 18. gs. Vidzemē / The evolution of the teacher as mediator between the authorities and society in Vidzeme in the 17th–18th century.
11.30 – 11.40	Diskusija/Discussion	
11.40 – 12.00	Anita Čerpinska	Indivīda un varas attiecību izpēte un interpretācija: Jāņa Šteinhauera piemērs / Study and interpretation of the relationship between the individual and power: The example of Jānis Šteinhauers
12.00 – 12.10	Diskusija/Discussion	
Pārtraukums/Coffee break		

2. sēde/Session 2 Vadītājs/Chair: Guntis Zemītis		
13.00 – 13.20	Līga Lapa	Rusifikācijas problēmas Latvijā 1905. gada revolūcijas kontekstā / Problems of Russification in Latvia in the context of the Revolution of 1905
13.20 – 13.30	Diskusija/Discussion	
13.30 – 13.50	Uldis Krēsliņš	Politiskais populisms, politiskā atbildība un politiskās varas izvēles: Latvijas pieredze 1920. gadu sākumā / Political populism, political responsibility and choice of political authority: The experience of Latvia in the early 1920s
13.50 – 14.00	Diskusija/Discussion	
14.00 – 14.20	Edvīns Evarts	Latvijas vēstures hronoloģijas veidošana – izaicinājumi un risinājumi: 1930.–1939. gada hronoloģijas piemērs / Developing the chronology of Latvian history – challenges and solutions: The example of the chronology of 1930–1939
14.20 – 14.30	Diskusija/Discussion	
14.30 – 14.50	Uldis Neiburgs	Indivīds un okupācijas vara: Leitnants Roberts Rubenis starp kolaborāciju un pretestību (1940–1944) / The individual and the occupation authorities: Lieutenant Roberts Rubenis between collaboration and resistance (1940–1944)
14.50 – 15.00	Diskusija/Discussion	
15.00 – 15.20	Dzintars Ērglis	Kolkas ciems un tā pareizticīgo draudze Otrā pasaules kara laikā / Kolka village and its Orthodox church during the Second World War
15.20 – 15.30	Diskusija/Discussion	
15.30 – 15.50	Daina Bleiere	Diskotēku pirmā desmitgade Latvijā (1974–1984): vara un jaunatnes politika / The first decade of the disco in Latvia (1974–1984): The authorities and youth politics
15.50 – 16.00	Diskusija/Discussion	
16.00 – 16.30	Noslēguma diskusija/Final discussion	
16.30	Sekcijas darba noslēgums/Closing of the session	

79th

**International
Scientific
Conference of
the University
of Latvia**

**UNIVERSITY OF LATVIA
INSTITUTE OF
LATVIAN HISTORY**